

Univerza v Ljubljani

Pravna fakulteta

**UMESTITEV ZAGOVORNIKA
OTROKOVIH PRAVIC V
ZAKONODAJO**

Magistrsko delo

Avtor: Maša Kranjc

Mentorica: prof. dr. Barbara Novak

Ljubljana, december 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se zaposlenim pri Varuhu človekovih pravic, da so mi omogočili vpogled v delo Varuha na področju otrokovih pravic ter dostop do serijskih publikacij Varuha. Največja zahvala gre Jasni Vunduk za pomoč pri razumevanju delovanja projekta Zagovornik – glas otroka. Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Barbari Novak za nasvete in napotke pri izdelavi magistrske naloge.

Zahvala gre tudi mojim staršem in fantu, ki me podpirajo na moji študijski poti.

POVZETEK

V skladu z nacionalnimi in mednarodnimi pravnimi podlagami imajo otroci pravico do posebnega varstva in skrbi (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Ustava Republike Slovenije, Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, Konvencija o otrokovih pravicah). To velja tudi za postopke, ki zadevajo otroka, kjer mora država zagotoviti, da se njegov interes postavi v ospredje in da je obravnavan kot samostojen nosilec pravic, s čimer se okrepi njegov položaj v postopku. Odrasli so obvezani, da mnenje otrok jemljejo resno (pri čemer je to načelo podrejeno upoštevanju otrokovega najboljšega interesa). Otrokom je tako omogočeno, da so obravnavani kot posamezniki, ki so sposobni oblikovati in izražati svoje mnenje, sodelovati v postopkih odločanja in vplivati na rešitve. Zahteva, da je treba v okviru otrokove koristi upoštevati tudi otrokovo voljo, pa ne pomeni, da se moramo nujno ravnati po otrokovi volji. Koliko bomo to voljo upoštevali, je odvisno zlasti od pomembnosti zadeve in otrokove zrelosti.

Namen ustanovitve instituta zagovornika je zagotovitev ustrezne moči otroka v postopku, ga postaviti v vlogo subjekta in mu priznati vse pravice, ki mu grejo. Otrok mora biti seznanjen z vsemi informacijami. Otrok pogosto težko sam izrazi svoje mnenje, zato mu mora biti na voljo oseba, ki ga razume ter mu pomaga izraziti in uveljaviti svoje mnenje. Pri tem mora biti otrok seznanjen s pomenom postopka in možnimi posledicami odločitev v tem postopku. Projekt Zagovornik – glas otroka je bil večleten pilotni projekt, ki ga je izvajal Varuh človekovih pravic RS v partnerskem sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti od leta 2007. Zagovorništvo otrok v Sloveniji je tako potekalo v okviru projekta in do septembra letos ni bilo pravno formalno urejeno, kar je vplivalo na uspešnost in učinkovitost izvajanja procesov.

Sicer obstaja že kar nekaj zakonsko urejenih institutov za uveljavljanje koristi otroka, vendar ima vsak od njih nekaj pomanjkljivosti. Dodelana in domišljena oblika pilotnega projekta Zagovornik – glas otroka lahko privede do oblike pomoči otroku, ki je objektivno dovršena v smislu, da je na enem mestu, z enim institutom, za otroka poskrbljeno v celoti oz. je korist otroka v celoti izpolnjena. Projekt Zagovornik – glas otroka je bil torej potreben nujne nadgradnje v smislu formalnopravne uveljavitve.

Maja 2017 je bil na seji Vlade Republike Slovenije obravnavan Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, kjer je urejeno tudi zagovorništvo otrok. Z

zakonom se je želel formalizirati projekt Zagovornik – glas otroka v skladu s sklepom Državnega zbora Republike Slovenije, ki je sprejel priporočilo Varuha v letnem poročilu za leto 2015, naj vlogo in naloge zagovornika otrokovih pravic natančneje določi dopolnitev Zakona o varuhu človekovih pravic. Izvajanje pilotnega projekta, ki se je začelo leta 2007, je pokazalo, da je treba vsebino in namen zagovorništva definirati z zakonom, saj bodo le v tem primeru zagovorniki lahko pomagali uresničiti eno temeljnih otrokovih pravic, ki je bila do sedaj več ali manj prepuščena posameznim organom, ki so vodili različne postopke. Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, kjer je urejeno tudi zagovorništvo otrok, je Državni zbor Republike Slovenije sprejel na seji 20. septembra 2017.

KLJUČNE BESEDE

- Zagovornik otrokovih pravic
- Pilotni projekt Zagovornik – glas otroka
- Varuh človekovih pravic
- Umestitev zagovorništva v zakonodajo
- Konvencija o otrokovih pravicah
- Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic

SUMMARY

In accordance to national and international juridical basis the children have right to get special protection and care (Marriage and Family Relations Act, Constitution of Republic of Slovenia, European Convention on the Exercise of the Rights of the Child, Convention on the Right of the Child). This also includes procedures in the case of the child when the state has to ensure that the interest of the child is on the front ground and that the child is treated like the carrier of the rights so that his position in the procedure is stronger. The adults have to take the child's opinion seriously (this is inferior to the respect of the child's best interest). It is possible that the children are treated like the individuals who are able to form and express their own opinion and cooperate in the procedures of making decisions and influence to solutions. The demand that the child's will has to be respected in the frame of the child's benefits doesn't mean that we necessarily have to act in accordance with the child's will. The level of respect of the child's will depends mostly on the importance of the matter and the maturity of the child.

The purpose of the foundation of the Counsel is to assure the power to the child in the procedure, to set him into the role of the subject and to admit him the rights which he has. The child has to be informed about everything. The child expresses his opinion very difficultly so another person has to be available to him which understands him and helps him express and assert his opinion. The child also has to be informed with the meaning of the procedure and with the possible consequences in the procedure. The Counsel – the Voice of the Child is a many years' pilot project, led by the Human Rights' Ombudsman of Republic of Slovenia in the partnership with Ministry of Labour, Family, Social Affair and Equal Opportunities since 2007. The counselling of the children takes place in Slovenia in the framework of the project but till September 2017 it was not juridical formally regulated which influenced the success and effectiveness of the procedures.

There have already been founded some juridical institutes for putting the benefits of the child into force but every one of them has some imperfections. An improved and accomplished form of the pilot project Counsel – the Voice of the Child can lead to the form of help the child which is objectively complete in the way that it is in one place – with one institute – provided everything for the child or is the benefit of the child fulfilled completely. The project Counsel – the Voice of the Child needed a necessary upgrade in the sense of juridical formally enforcement.

In May 2017 the Government RS discussed the draught of an act of the change and supplement The Human Rights' Ombudsman Act, where the counselling of the children is also regulated. The act was made to formalize the project Counsel – the Voice of the Child in accordance with the agreement of the National Assembly which accepted the recommendation of the Ombudsman in the Annual Report for the Year 2015 that the role and tasks of the counsel of the child's rights should be thoroughly defined in the completion of the Human Rights Ombudsman Act. The pursuance of the pilot project which started in 2007 showed that the content and purpose of the counselling should be defined with the law. Only in that case the counsels could help to realize one of the basic child's rights which was more than less left to individual authorities which led the procedures. The Act on the change and supplement The Human Rights' Ombudsman Act where the counselling of the children is also regulated passed in the National Assembly of the Republic of Slovenia on the session on September 20th 2017.

KEY WORDS

- The counsel of the child's rights
- The pilot project The Counsel – the Voice of the Child
- The Human Rights' Ombudsman
- Installation counselling into the legislation
- Convention on the Rights of the Child
- European Convention on the Exercise on Children's Rights

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	Predstavitev magistrske naloge	2
1.2	Metode dela	3
2	PREDSTAVITEV PROJEKTA ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA	4
2.1	Začetek pilotnega projekta	4
2.2	Temeljne naloge zagovorništva	5
2.3	Cilji projekta	5
2.4	Aktivnosti Varuha človekovih pravic	5
2.5.1	Aktivnosti v zvezi z umestitvijo v zakonodajo	6
3	PRAVNA PODLAGA ZA ZAGOVORNIŠTVO	7
3.1	Ustava Republike Slovenije	7
3.2	Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah	7
3.3	Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic	8
3.4	Družinski zakonik	9
4	OTROKOVA VOLJA IN OTROKOVA KORIST	10
5	ZAKONSKO UREJENI INSTITUTI ZA UVELJAVLJANJE KORISTI OTROKA	12
5.1	Zakon o kazenskem postopku	12
5.1.1	Pooblaščenec	12
5.1.1.1	Splošno	12
5.1.1.2	Pomanjkljivosti instituta pooblaščenca	12
5.1.2	Zaupna oseba	13
5.1.2.1	Splošno	13
5.1.2.2	Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe	14
5.1.3	Zagovornik	14
5.1.3.1	Splošno	14
5.1.3.2	Pomanjkljivosti instituta zagovornika	14
5.2	Zakon o pravnem postopku	15
5.2.1	Zakoniti zastopnik	15
5.2.1.1	Splošno	15
5.2.2	Začasni zastopnik	15
5.2.2.1	Splošno	15
5.2.3	Posebni zastopnik	15
5.2.3.1	Splošno	15

5.2.3.2	Pomanjkljivosti institutov zakonitega, začasnega in posebnega zastopnika	16
5.2.4	Zaupna oseba	16
5.2.4.1	Splošno	16
5.2.4.2	Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe	17
5.3	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih	18
5.3.1	Zaupna oseba	18
5.3.1.1	Splošno	18
5.3.1.2	Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe	18
5.3.2	Skrbnik	18
5.3.2.1	Splošno	18
5.3.3	Skrbnik za poseben primer	19
5.3.3.1	Splošno	19
5.3.3.2	Pomanjkljivosti institutov skrbnika in kolizijskega skrbnika	19
6	NAČINI PRIDOBITVE OTROKOVEGA MNENJA	20
7	OD PROJEKTA DO FORMALNOPRAVNE UREDITVE ZAGOVORNIŠTVA	22
7.1	Začetek projekta	22
7.2	Nadaljevanje projekta	22
7.3	Evalvacija pilotnega projekta	23
7.3.1	Ugotovitve evalvacije	23
7.4	Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic	23
7.5	Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic	23
8	PREDLOG ZAKONA O SPREMEMBI IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC	24
8.1	Povzetek predloga zakona	24
8.2	Cilji, načela in poglavitne rešitve predloga zakona	24
8.3	Prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona	25
9	INTERVJU	27
10	ZAKLJUČEK	31
	VIRI	32
11	LITERATURA	32
12	SODNA PRAKSA	32
13	PRAVNI PREDPISI	33
14	SPLETNI VIRI	33
	Priloga: ZAKON O DOPOLNITVAH ZAKONA O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC (ZVarCP- B)	35

SEZNAM KRATIC

CSD –	Center za socialno delo
DZ –	Družinski zakonik
KOP –	Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah
MDDSZ –	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MEKUOP –	Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic
SIPP –	Skupina za izvedbo pilotnega projekta
ZKP –	Zakon o kazenskem postopku
ZPP –	Zakon o pravdnem postopku
ZZZDR –	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

1 UVOD

Otroci se pogosto znajdejo v težavah, za katere so odgovorni predvsem odrasli. S svojimi odločitvami lahko škodujejo otrokom in negativno vplivajo na njihovo prihodnost. Iz prakse Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljevanju Varuh) je opazno, da odrasli pogosto otrokom ne dajo možnosti izraziti svojega mnenja, čeprav ga imajo ali pa skušajo ta mnenja na različne načine spreminjati. Ob tem se sklicujejo na korist otroka. Spremeniti je treba odnos do otrok, saj so otroci osebe z lastnimi pravicami, videnjem problema in potrebami.¹

Starševske pravice so prevladujoče. Starševstvo zagotavlja staršem pravico in dolžnost vzdrževati, vzgajati in izobraževati svoje otroke. Starši morajo biti tisti, ki nosijo glavno odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj. Otrokove koristi morajo biti njihova poglobljena skrb. Starševstvo služi v razmerju do otroka predvsem v uveljavitvi otrokove koristi s starševsko skrbjo zanj. To skrb morajo starši prilagajati starosti in zrelosti otroka, saj imajo tudi otroci svoje pravice. Starši pa v vseh primerih otrokove koristi ne varujejo na najboljši možni način. Država sme v izjemnih primerih poseči v pravice staršev z namenom zavarovati otrokovo korist. Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 47/13 - v nadaljevanju Ustava) zato določa, da se smejo pravice in dolžnosti staršem odvzeti ali omejiti samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Otrokova korist pa je edini razlog za omejitev pravic staršev.²

Pravni položaj otroka je enak položaju drugih subjektov, kar pomeni, da mora biti seznanjen z vsemi informacijami o postopkih, ki se nanašajo nanj. Otrok mora biti pritegnjen v reševanje problemov in imeti možnost soodločati v zadevah, ki se ga tičejo. Otrok mora imeti tudi pravico o svojem položaju izraziti svoje mnenje. Otroku, ki ga starši ne morejo ustrezno zastopati, je treba v postopku zagotoviti ustreznega zagovornika. Le na ta način bo otrok zaščiten pred zlorabami in slabo prakso.³

Temeljno vodilo odločanja v postopkih, v katerih so udeleženi tudi otroci, je otrokova korist. Zagovornik otrokovih pravic je potreben, kljub temu, da morajo že državni organi po Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah (Uradni list SFRJ – Mednarodne

¹ Jenkole M., 2006, str. 35, 36.

² Novak B., 2017, str. 40-42.

³ Jenkole M., 2006, str. 37.

pogodbe, št. 15/1990; Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/1992, Mednarodne pogodbe, št. 9/1992 – v nadaljevanju KOP) upoštevati otrokove koristi in jim dati prednost pred koristmi drugih. Državni organi morajo ne samo prepoznati otrokovo korist, temveč tudi koristi drugih vpletenih oseb in nato soočiti interese vseh udeležencev. Ti drugi udeleženci pa imajo praviloma več moči kot otrok, ki sam ne zna ali ne more izraziti mnenja. Otrok zato v postopku potrebuje zagovornika, da mu zagotovi sodelovanje v postopku in s tem vzpostavi enakost orožja.⁴

1.1 Predstavitev magistrske naloge

Številne zgodbe pričajo o tem, da so otroci večkrat nevideni, neslišani, drugače zapostavljeni ali ustrahovani. Njihova volja zato pogosto ostane nezaznana ali celo namenoma prezrta.⁵ V magistrski nalogi želim opozoriti na pravico otrok do svobodnega izražanja mnenja v vseh postopkih, ki jih prizadevajo. To pravico lahko učinkovito zagotavlja otrokov zagovornik. Institut zagovornika nudi otroku ustrezno psihološko podporo in mu pomaga njegove želje predstaviti organu odločanja. Za uresničitev te otrokove podpore je zato nujna formalna ureditev zagovorništva.

Že februarja 2013 je takratna varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek Travnik predlagala, naj Državni zbor Republike Slovenije (v nadaljevanju Državni zbor RS) naloži Vladi Republike Slovenije (v nadaljevanju Vladi RS), da do konca leta 2013 pripravi poseben zakon, ki bo zagovorništvo otrok institucionaliziral in zagotovil enako dostopnost vsem otrokom v Sloveniji.⁶ V času pisanja dispozicije (septembra 2016) sem si zadala kot cilj magistrske naloge ugotoviti, ali in zakaj bi bilo treba umestiti zagovorništvo v zakonodajo in postaviti neodvisni institut zagovorništva otrokovih pravic. V času pisanja magistrske naloge pa je bil na seji Državnega zbora RS dne 20. septembra 2017 sprejet Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, kjer je urejeno tudi zagovorništvo otrok. S tem se je spremenil namen pisanja moje magistrske naloge in hkrati cilj, ki sedaj bolj temelji na ugotovitvah in razlogih za vključitev zagovorništva v zakonodajo. Za doseg tega cilja je najprej treba ugotoviti, kakšna je pravna podlaga za ustanovitev zagovorništva (nacionalna in mednarodna zakonodaja) in njegovo umestitev v zakonodajo. V nalogi bom naredila

⁴ Jenkole M., 2006, str. 37, 79.

⁵ Jenkole M., 2013, str. 6.

⁶ Jenkole M., 2013, str. 3.

primerjavo zagovornika z drugimi instituti za uveljavljanje koristi otroka, ki so že omenjeni v različnih zakonih. Preučila bom, v čem se zagovornik od njih razlikuje in zakaj ga je bilo treba umestiti v zakonodajo, če že imamo toliko oseb, ki skrbijo za uveljavljanje otrokovih pravic. Nadaljnje bom opisala prehod zagovorništva iz projekta v formalnopravno ureditev; kakšne so bile aktivnosti Varuha, ugotovitve skozi dosedanjo prakso in zakaj je potrebna formalnopravna ureditev zagovorništva. Pri tem je omembe vredna evalvacija projekta in njene ugotovitve. V magistrski nalogi bom povzela tudi ključne točke Predloga zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, na podlagi katerega je bil sprejet Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic.

1.2 Metode dela

Pri izdelavi magistrske naloge sem uporabila različne metode. S pomočjo dedukcije ugotovitev sem oblikovala uvodni in vsebinski del, medtem ko sem metodo indukcije uporabila predvsem v zaključnem delu. Najprej sem uporabila metodo analize virov in se lotila proučevanja razpoložljivega domačega gradiva, pri analizi zakonodaje (nacionalne in mednarodne) pa mi je služila deskriptivna metoda. Proučevala in analizirala sem tako primarne (konvencije, zakone, predpise) kot sekundarne vire (poročila, raziskave, ugotovitve evalvacije projekta). Uporabila sem primerjalno metodo, in sicer pri primerjavi zagovornika z drugimi instituti za uveljavljanje koristi otroka. Opravila sem tudi intervju s kompetentno osebo, ki je pri projektu Zagovornik – glas otroka prisotna že od začetka.

2 PREDSTAVITEV PROJEKTA ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA

V prvem poglavju želim predstaviti projekt Zagovornik – glas otroka, ki so ga zasnovali pri Varuhu v letu 2006. Predstavila bom temelje zagovorništva, cilje projekta in aktivnosti Varuha.

2.1 Začetek pilotnega projekta

Otrokove koristi morajo biti po KOP glavno vodilo v vseh postopkih, ki se vodijo glede njih. Tej zahtevi je leta 2004 sledil tudi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 15/1976, 30/1986, 1/1989, 14/1989, Uradni list RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003, 16/2004, 101/2007, 90/2011, 84/2012, 82/2015, 15/2017 – v nadaljevanju ZZZDR) z določbo o otrokovi pravici, da zaprosi za pomoč ustrezno osebo, ki si jo sam izbere. Ta oseba otroku omogoči izraziti svoje mnenje. Na podlagi Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (Uradni list RS, št. 86/1999, Mednarodne pogodbe, št. 26/1999 – v nadaljevanju MEKUOP) je bila leta 2004 v ZZZDR zapisana tudi dolžnost pridobitve ter upoštevanja otrokovega mnenja, če je otrok sposoben razumeti njegov pomen in posledice.⁷ V praksi se ta procesna pravica otrok žal ni uresničila. Otroci postopek še vedno le opazujejo in se zgolj soočajo z odločitvami, ki so jih zanj sprejeli drugi, pa čeprav te odločitve pomembno začrtajo njihovo prihodnost.⁸

V septembru 2005 se je oblikovala iniciativna delovna skupina strokovnjakov, in sicer predstavnikov vladnih in nevladnih organizacij ter predstavnika otroka. Namen delovne skupine je bil, poleg opozarjanja, senzibilizacije javnosti, organiziranja posvetov strokovnjakov, priprave in izvedbe pilotnega projekta, tudi opredelitev koncepta zagovorništva ter njegova umestitev v zakonodajo.⁹

Projekt otrokovega zagovornika so leta 2006 zasnovali pri Varuhu. Z njim so želeli zagotoviti, da se otroku ponudi pomoč tam, kjer jo potrebuje. Projekt zagovorništva je želel otroka v vseh postopkih, ki ga zadevajo, postaviti v vlogo subjekta. Želel je zagotoviti, da organi upoštevajo mnenje razsodnega otroka, ki je sposoben razumeti pomen in posledice tega mnenja.¹⁰ V letih

⁷ Najdemo na URL:

http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/sporocilo_za_javnost_o_sklepih_ki_jih_je_vlada_rs_sprejela_na_37_seji_18_septembra_2003_2_del/ (2.11.2017).

⁸ Jenkole M., 2006, str. 12.

⁹ Jenkole M., 2006, str. 12.

¹⁰ Jenkole M., 2013, str. 7.

2007 in 2008 je projekt potekal le na petih lokacijah, v nadaljnjih letih pa se je začel širiti po vsej Sloveniji.¹¹

2.2 Temeljne naloge zagovorništva

Namen ustanovitve instituta zagovornika je zagotovitev ustrezne moči otroka v postopku, ga postaviti v vlogo subjekta in mu priznati vse pravice, ki mu gredo. Otrok mora biti seznanjen z vsemi informacijami. Otrok pogosto težko sam izrazi svoje mnenje, zato mu mora biti na voljo oseba, ki ga razume ter mu pomaga izraziti in uveljaviti svoje mnenje. Pri tem mora biti otrok seznanjen s pomenom postopka in možnimi posledicami odločitev v tem postopku. Za delo zagovornika morajo biti vzpostavljeni ustrezni standardi. Ti zagovorniku pomagajo pri njegovem delu, otroka pa varujejo pred zlorabami. Najpomembnejši del odnosa med otrokom in zagovornikom je zaupanje in spoštovanje.¹²

2.3 Cilji projekta

Cilji projekta so bili ustanovitev instituta zagovornika otrokovih pravic, vzpostavitev mreže usposobljenih zagovornikov po vsej Sloveniji in oblikovanje protokolov ravnanja. Že od začetka projekta pa je bil glavni cilj pravna ureditev neodvisnega instituta zagovornika.¹³

2.4 Aktivnosti Varuha človekovih pravic

Varuh v okviru svojih nalog opozarja na nekatera odprta vprašanja otrokovih pravic in njihovega uresničevanja. Varuh daje smernice za postopanje pri pomanjkljivi zakonodaji in si s tem prizadeva za poenotenje prakse v postopkih, ki zadevajo otroka.¹⁴ V letih 2010 do 2011 je Varuh čakal na sprejetje Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/2017 – v nadaljevanju DZ), v katerega naj bi bil po zagotovilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju MDDSZ) umeščen tudi institut zagovornika otrokovih pravic. Določba 182. člena DZ sicer otroku zagotavlja pravico do zagovornika, vendar pa njegovo ureditev prelaga na poseben zakon. Pri Varuhu so se zato odločili, da bodo

¹¹ Jenkole M., 2013, str. 17.

¹² Jenkole M., 2013, str. 15-17.

¹³ Jenkole M., 2013, str. 17.

¹⁴ Jenkole M., 2006, str. 9.

otrokovega zagovornika do sprejetja tega posebnega zakona zagotavljali s podaljšanjem projekta o zagovorništvu.¹⁵

2.5.1 Aktivnosti v zvezi z umestitvijo v zakonodajo

Leta 2013 je Varuh izdal Posebno poročilo o projektu Zagovornik – glas otroka, iz katerega je razvidno, da je pripravljeno vse potrebno za umestitev zagovorništva v zakonodajo.¹⁶ Poročilo so februarja 2013 poslali Državnemu zboru RS in predlagali, naj zaveže Vlado RS, da v enem letu pripravi ustrezne zakonske podlage. Maja 2013 je Državni zbor RS sprejel priporočilo, da Vlada RS pripravi poseben zakon, ki bo institucionaliziral zagovorništvo otrok.¹⁷ Ker Vlada RS še v nadaljnjih letih ni uresničila sklepa Državnega zbora RS o pripravi posebnega zakona, se je pilotni projekt Zagovornik – glas otroka še naprej izvajal pod Varuhovim okriljem.¹⁸ Pilotni projekt se je ves čas dograjeval. V praksi se je izkazalo, da je treba več pozornosti posvetiti delu zagovornikov in njihovemu odnosu do vseh udeležencev v postopku, zato so poleg supervizije in intervizije ustanovili tudi etično komisijo, ki presoja posamezna dejanja predvsem z vidika skladnosti s kodeksom etičnih načel¹⁹ za zagovornika otroka.²⁰

¹⁵ Jenkole M., 2013, str. 17.

¹⁶ Jenkole M., 2013, str. 7.

¹⁷ Priporočilo k Posebnemu poročilu Varuha človekovih pravic Zagovornik – glas otroka, Uradni list RS, št. 46/13 z dne 29.5.2013, na URL: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201346&stevilka=1757> (23.10.2017).

¹⁸ Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2014, 2015, str. 312.

¹⁹ Kodeks etičnih načel za zagovornike, na URL: <http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=244> (23.10.2017).

²⁰ Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2015, 2016, str. 332.

3 PRAVNA PODLAGA ZA ZAGOVORNIŠTVO

Skrb za spoštovanje otrokovega dostojanstva, avtonomije in psiholoških pravic nasploh je izražena in zapovedana v Ustavi Republike Slovenije, v Konvenciji o otrokovih pravicah, Evropski konvenciji o uresničevanju otrokovih pravic in v Družinskem zakoniku, kar bom predstavila v tem poglavju. Kljub velikemu številu pravnih aktov, ki obravnavajo otrokove pravice, je prepad med pravno zagotovljenimi pravicami in dejanskim položajem otroka v postopku velik, saj organi odločanja otroka pogosto ne obravnavajo kot osebnost, ki ima pravico izraziti svoje mnenje v postopkih.²¹

3.1 Ustava Republike Slovenije

Pravice otrok so zajete v dveh določbah Ustave. Določba 54. člena Ustave z naslovom pravice in dolžnosti staršev določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon.²² Otroci po 56. členu Ustave uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo. Država mora poskrbeti za otroke, za katere starši ne skrbijo.²³

Posebno varstvo otrok je torej zagotovljeno že z Ustavo, kar pa je le ustrezen pravni okvir za ureditev posameznih pravic, ni pa tudi zadostna podlaga za konkretno odločanje pristojnih organov.²⁴

3.2 Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah

KOP²⁵ je pomemben mednarodni dokument na področju otrokovih pravic, ki se po Ustavi uporablja neposredno.²⁶ Za razumevanje pomena zagovorništva otrok je pomemben predvsem 12. člen KOP, ki otroku kot subjektu v postopkih daje pravico do prostega izražanja mnenja.²⁷

Pravica do prostega izražanja mnenja se nanaša na vse postopke v zvezi z otrokom, kot so razvezni postopki, odločanje o stikih, rejništvo, posvojitve, skrbništvo, ali ko je otrok žrtev

²¹ Jenkole M., 2006 str. 95.

²² Določba 54. člena Ustave.

²³ Določba 56. člena Ustave.

²⁴ Jenkole M., 2006, str. 9.

²⁵ KOP je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov dne 20. novembra 1989.

²⁶ Določba 8. člena Ustave.

²⁷ Določba 12. člena KOP.

zanemarjanja, psihičnega ali fizičnega nasilja, spolne zlorabe, ko potrebuje zdravstveno oskrbo, zavodsko varstvo, izobraževanje ali pa, ko gre za otroke brez spremstva in begunce. Država mora spodbujati uvajanje usposabljanja vseh, ki odločajo v teh postopkih, naj bo to v sodnih ali upravnih postopkih, saj ima lahko neustrezen pristop do otroka ali neustrezen odnos do mnenja otroka nepopravljive posledice zanj.²⁸

3.3 Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic

MEKUOP pomembno dopolnjuje 4. člen KOP, ki državam pogodbenicam nalaga, da sprejmejo ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s KOP priznanih pravic otroka.²⁹

Osnovni cilj MEKUOP, je otrokom priznati procesne pravice in jim omogočiti uresničevanje teh pravic tako, da so otroci sami ali prek drugih oseb ali organov obveščeni in jim je dovoljeno, da lahko sodelujejo v postopkih pred pravosodnimi organi,³⁰ ki jih zadevajo. Ti postopki so na področju družinskega prava, zlasti tisti, ki se nanašajo na uresničevanje starševske odgovornosti, kot so vzgoja in varstvo ter osebni stiki z otrokom.³¹

Za razumevanje pomena zagovorništva otrok so pomembni predvsem 3., 4. in 10. člen MEKUOP. Določba 3. člena MEKUOP zagotavlja pravico otroka do obveščenosti in do izražanja lastnega mnenja v postopkih. V 4. členu MEKUOP je zapisana pravica zaprositi za imenovanje posebnega zastopnika,³² v 10. členu MEKUOP pa so določene naloge tega zastopnika. Otroka, ki je razsoden, mora zastopnik obvestiti o postopku in njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Zagotoviti mu mora vse potrebne informacije in pojasniti možne posledice upoštevanja njegovega mnenja. Otroku mora obrazložiti, kako bo njegovo mnenje lahko vplivalo na odločitev sodišča. Pri tem pa mora zastopnik otroka zavarovati pred občutkom, da je vsa teža odločitve na njegovih ramenih. Nihče ne sme otroka siliti k izražanju svojih občutkov in mnenja. Sodišče pri odločanju upošteva otrokovo mnenje, v kolikor je otrok razsoden in je to v njegovo (dolgoročno) korist.³³

²⁸ Jenkole M., 2013, str. 12.

²⁹ Jenkole M., 2013, str. 9.

³⁰ Določba a točke 1. odstavka 2. člena MEKUOP: »Izraz “pravosodni organi” pomeni sodišče ali upravni organ z enakovrednimi pooblastili.«

³¹ Določba 1. člena MEKUOP.

³² Institut posebnega zastopnika, ki ga omenja MEKUOP, ni v smislu pravne pomoči otroku, ampak psihološke podpore.

³³ Novak B., 2017, str. 306, 307.

3.4 Družinski zakonik

DZ je leta 2016 uvedel dodatno pravico otroka in sicer pravico imeti zagovornika v vseh aktivnostih in postopkih, ki ga zadevajo, če njegovih koristi ni mogoče zaščititi na drug primeren način.³⁴ V praksi se je izkazalo, da se otrokovo mnenje o določeni odločitvi upravnih ali sodnih organov, ki neposredno vpliva na njegov nadaljnji razvoj, ne upošteva v zadostni meri in da otrok v nekaterih primerih niti nima možnosti povedati svojega mnenja in izraziti pričakovanj. Predlagatelj se je rešitve tega problema v predlogu zakonika lotil s splošno opredelitvijo zagovorništva, v prehodnih določbah pa glede konkretizacije napotuje na poseben zakon, ki ureja postopek za postavitve zagovornika otroku, pogoje, ki jih mora zagovornik izpolnjevati ter njegove pristojnosti, način prenehanja zagovorništva in druga vprašanja v zvezi z izvajanjem zagovorništva.³⁵

Za izboljšanje položaja otroka v postopkih, ki tečejo v zvezi z njim, je uveden institut zagovornik otroka. Naloga zagovornika je, da skrbi, da se v konkretnih postopkih sliši tudi otrokov glas in da otrok ni le objekt oziroma orožje v sporih med starši. Otrok mora biti najpomembnejši subjekt, katerega koristim bo podrejeno vodenje in odločanje v vseh postopkih in aktivnostih, ki ga zadevajo. Zagovornik je otroku predvsem v psihološko oporo. Zagovornik deluje samostojno kot oseba, ki je strokovno usposobljena in je otroku postavljena z odločbo, v kateri so določene njene obveznosti in pravice.³⁶

³⁴ Določba 182. člena DZ.

³⁵ Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju Vlada RS), Predlog Družinskega zakonika z dne 31.5.2016, str. 14, na URL: http://www.iusinfo.si/download/razno/Druzinski_zakonik-__JR__31._5._2016.pdf (30.11.2017).

³⁶ Vlada RS, Predlog Družinskega zakonika z dne 31.5.2016, str. 23.

4 OTROKOVA VOLJA IN OTROKOVA KORIST

Iz določb KOP in MEKUOP izhaja, da je korist otroka temeljno vodilo za ravnanje in postopanje v vseh primerih, ki zadevajo otroka. Načelu otrokove koristi sledita tudi ZZZDR³⁷ in Zakon o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07, 45/08, 45/08, 111/08, 57/09, 12/10, 50/10, 107/10, 75/12, 40/13, 92/13, 10/14, 48/15, 6/17 - v nadaljevanju ZPP). ZZZDR določa, da se starša lahko sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok ter predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, tak predlog zavrne.³⁸ Tudi ZPP zahteva od sodišča, naj varuje koristi otrok v zakonskih sporih in razmerjih med starši in otroki po uradni dolžnosti.³⁹ Iz določb KOP in MEKUOP izhaja tudi pravica otroka do prostega izražanja mnenja.

Korist otroka in mnenje otroka pa je treba razlikovati. Pravni standard »korist otroka« je vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin primera.⁴⁰ Ne zajema le koristi osebe do dopolnjenega osemnajstega leta starosti (kratkoročna korist), temveč tudi korist, ki se bo pokazala v odrasli dobi (dolgoročna korist). Treba si je prizadevati za zdrav in celosten razvoj otroka, to je razvoj v samostojno odraslo osebo.⁴¹ Generalno klavzulo otrokove koristi ZZZDR ilustrira s posameznimi ponazoritvami, kot na primer, da so v otrokovo korist zdrava rast, skladi in zdrav osebni razvoj oziroma zdrav in uspešen telesni in duševni razvoj, usposobitev za samostojno življenje in delo, nezanemarijene starševske dolžnosti, zlasti nezanemarijena vzgoja in varstvo.⁴²

Vprašanje, ali je nekaj otroku v korist, si je treba zastaviti po tem, ko pridobimo mnenje razsodnega otroka. Otroku moramo omogočiti vplivati na odločitve v postopkih, ki ga zadevajo.⁴³ Zahteva zakonodajalca je, da sodišče pridobi mnenje razsodnega otroka in upošteva njegovo voljo, v kolikor ugotovi, da je otrok sposoben razumeti pomen in posledice

³⁷ Določbe ZZZDR, ki izrecno omenjajo otrokovo korist so: drugi odstavek 105. člena, tretji odstavek 106. člena, drugi odstavek 106.a člena, 130. člen ZZZDR.

³⁸ Drugi odstavek 105. člena ZZZDR.

³⁹ Določba 408. člena ZPP.

⁴⁰ Višje sodišče v Ljubljani, št. IV Cp 553/2013 z dne 6.3.2013, na URL:

[http://www.sodnapraksa.si/?q=mnenje%20otroka%20&database\[IESP\]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113054677](http://www.sodnapraksa.si/?q=mnenje%20otroka%20&database[IESP]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113054677) (25.10.2017).

⁴¹ Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, št. II Cp 1765/2015 z dne 7.10.2015, na URL:

http://sodnapraksa.si/?_submit=i%C5%A1%C4%8Di&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BSOVS%5D=SOVS&q=II%20Cp%203402/2011&showType=table&rowsPerPage=20&page=206&id=2015081111388063 (25.10.2017).

⁴² Novak B., 2017, str. 79.

⁴³ Novak B., 2017, str. 78.

izraženega mnenja.⁴⁴ Ko sodišče določa vsebino otrokove koristi, mora imeti mnenje razsodnega otroka odločilno težo.⁴⁵ Sodišče mnenja ne upošteva, če ima za to tehtne razloge, na primer, če ugotovi, da volja otroka ni izraz otrokove odločitve. Otrok lahko voljo izrazi pod vplivom močnih groženj, pritiskov ali manipulacij enega ali obeh staršev. Pri mlajšem otroku in s tem pri njegovi nižji stopnji zrelosti je lahko mnenje le izraz otrokove navezanosti na enega od staršev. Odločitev sodišča o tem, kakšno težo bo glede na starost in druge okoliščine pripisalo otrokovi volji, mora biti ustrezno obrazložena.⁴⁶

Sodnik lahko otroku obljubi, da staršev ne bo seznanil z njegovim mnenjem. V takem primeru sodnik v skladu z drugim odstavkom 410. člena ZPP odloči, da se staršem ne dovoli vpogled v zapisnik ali poslušanje posnetka.⁴⁷

Pri odločanju o vprašanju, kateremu od staršev dodeliti otroka po razpadu življenjske skupnosti, je poleg mnenja otroka pomembno tudi naslednje. Otrok mora imeti podporo pri izgradnji svoje osebnosti (načelo pospeševanja otrokovega razvoja). Treba je ugotoviti, pri katerem od staršev bo imel večjo možnost ohraniti obstoječa razmerja do zunanjega sveta (načelo kontinuitete varstva in vzgoje). Za takšno odločitev mora sodišče poznati ne samo korist posameznega otroka, njegove potrebe in želje, temveč tudi vzgojne sposobnosti obeh staršev. Zahteva, da mora sodišče poznati pogoje za razvojne možnosti otroka pri obeh starših, če hoče ugotoviti, pri katerem so te za konkretnega otroka boljše, se zdi povsem samoumevna. Kljub temu se včasih zgodi, da sodišča pri odločanju pozabijo, da mora odločitev ustrezati konkretni koristi konkretnega otroka, ne pa neki splošni korist povprečnega otroka.⁴⁸

⁴⁴ Določba drugega odstavka 64. člena, drugega odstavka 78. člena in tretjega odstavka 105. člena ZZZDR.

⁴⁵ Določba tretjega odstavka 105. člena ZZZDR.

⁴⁶ Novak B., 2017, str. 78, 207.

⁴⁷ Strokovni članek Vrhovnega sodišča RS z dne 23.12.2013, na URL:

http://www.sodnapraksa.si/?q=id:26615&database%5BSOSC%5D=SOSC&database%5BSOPM%5D=SOPM&submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&rowsPerPage=20&moreLikeThis=1&id=art_44243 (30.11.2017).

⁴⁸ Novak B., 2017, str. 202, 203.

5 ZAKONSKO UREJENI INSTITUTI ZA UVELJAVLJANJE KORISTI OTROKA

Obstaja že kar nekaj zakonsko urejenih institutov za uveljavljanje koristi otroka. V tem poglavju bom predstavila te institute, kaj so njihove bistvene značilnosti in naloge, predvsem pa želim izpostaviti, v čem se zagovornik otrokovih pravic razlikuje od teh institutov in zakaj je bilo treba tudi zagovornika otrokovih pravic umestiti v zakonodajo.

Instituti za uveljavljanje koristi otroka so umeščeni v Zakonu o kazenskem postopku (ZKP), Zakonu o pravdnem postopku (ZPP) in Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR).

5.1 Zakon o kazenskem postopku

5.1.1 Pooblaščenec

5.1.1.1 Splošno

Kadar je otrok žrtev kaznivega dejanja, potrebuje ustrezno strokovno pomoč od uvedbe kazenskega postopka dalje. Zakonodajalec je zato pri določenih kaznivih dejanjih, pri katerih je oškodovanec otrok, določil obveznost, da mora imeti otrok pooblaščenca ves čas kazenskega postopka.⁴⁹ Naloga pooblaščenca je, da skrbi za pravice otroka. Posebno skrb mora pooblaščenec nameniti otroku med zaslišanjem pred sodiščem in pri uveljavitvi njegovega premoženjskega zahtevka.⁵⁰

5.1.1.2 Pomanjkljivosti instituta pooblaščenca

ZKP pravi, da nastopi pravica do pooblaščenca v trenutku uvedbe kazenskega postopka. Torej ne prej, ob zaslišanjih otroka v predkazenskem postopku. Dejansko pa je izkazana nujnost, da ima otrok ob sebi osebo s pooblastili in kompetencami pooblaščenca že od trenutka prijave dejanja policiji oziroma že na prvem stiku otroka s policijo. Tako predvideva tudi Direktiva EU iz leta 2012 o minimalnih standardih na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih

⁴⁹ Določba tretjega odstavka 65. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/2012 – v nadaljevanju ZKP).

⁵⁰ Določba tretjega odstavka 65. člena ZKP.

dejanj (v nadaljevanju Direktiva 2012/29EU),⁵¹ kjer je v 22. točki navedeno: »Trenutek, ko je vložena prijava, bi morali za namene te direktive šteti že v okvir kazenskega postopka.« Ob tem pa direktiva izrecno ne navaja pravice žrtve do imenovanja pooblaščenca s strani sodišča, navaja le pravico žrtve, da jo spremlja pravni zastopnik.⁵² Njen namen je zagotoviti, da se žrtvam kaznivih dejanj zagotovijo ustrezne informacije, podpora in zaščita ter sodelovanje v kazenskem postopku, iz česar izhaja jasn zaključek, da žrtve potrebujejo varstvo že od trenutka prijave kaznivega dejanja, ne šele od začetka sodnega postopka.⁵³

ZKP v tretjem odstavku 65. člena sicer ne zahteva, da bi moral biti pooblaščenec mladoletnega oškodovanca odvetnik, vendar pa zakonodajalec daje prednost odvetnikom. To je mogoče razbrati, iz določb ZKP, po katerih postavi sodišče mladoletnemu oškodovancu pooblaščenca-odvetnika v primeru, če ta še nima pooblaščenca. Odvetniki nudijo otroku ustrezno pravno pomoč, niso pa usposobljeni otroku nuditi potrebne psihične pomoči. V kazenskem postopku je zato nujno potreben zagovornik otroka, ki bi bil izbran s posebnega seznama in bi skupaj z odvetnikom skrbel za koristi in interese otroka.⁵⁴

5.1.2 Zaupna oseba

5.1.2.1 Splošno

Novela ZKP iz leta 2008 je v kazenskem postopku predvidela še navzočnost osebe, ki ji mladoletnik zaupa in katere namen je skrb za zmanjšanje sekundarne viktimizacije (četrti odstavek 240. člena).⁵⁵ Zaupna oseba ni vezana na uvedbo kazenskega postopka, saj je lahko ob otroku tudi v predkazenskem postopku. Takšna oseba nima nobenih procesnih pravic, njen namen ni skrbeti za pravice otroka, ampak za to, da se otrok počuti varnega, da razume dogajanje na policiji in sodišču in da je srečevanje z organi pregona in sodiščem zato zanj manj stresno. S tem Slovenija tudi izpolnjuje Direktivo 2012/29EU, ki v točki c 20. člena izrecno določa pravico žrtve, da je ob njej prisotna zaupna oseba (poimenuje jo »oseba po žrtvini izbiri«).

⁵¹ Direktiva 2012/29EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ (v nadaljevanju Direktiva 2012/29EU), na URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:SL:PDF> (24.10.2017).

⁵² Določba c točke 20. člena Direktive 2012/29EU.

⁵³ Filipčič K., 2015, str. 94.

⁵⁴ Jenkole M., 2006, str. 87, 88.

⁵⁵ Določba četrtega odstavka 240. člena ZKP.

Tako nastopata pooblaščenec in zaupna oseba v kazenskem postopku v obliki in na način dualnega zastopanja. Pooblaščenec skrbi za pravne vidike varovanja otrokovih koristi v kazenskem postopku, zaupna oseba pa za otrokov občutek varnosti in pomoč pri reševanju duševnih stisk.⁵⁶

5.1.2.2 Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe

ZKP ne določa niti obvezne navzočnosti zaupne osebe na razgovoru z otrokom niti pogojev, kdo je lahko sploh zaupna oseba in kakšne so njene naloge in pristojnosti.

5.1.3 Zagovornik

5.1.3.1 Splošno

Institut zagovornika vsebuje ZKP v VI. poglavju in s tem odkazuje na odvetnika, ki skrbi za pravice obdolženca. Za tukajšnji namen je pomemben pojem zagovornika v primerih, ko otrok oz. mladoletnik stori kaznivo dejanje in nastopa v vlogi obdolženca. V teh primerih ZKP v 454. členu določa, da mora imeti mladoletni obdolženec zagovornika od začetka pripravljalnega postopka, če teče proti njemu postopek zaradi kaznivega dejanja, za katerega je predpisana kazen zapora nad tri leta. V primeru lažjih kaznivih dejanj pa mora imeti zagovornika, če sodnik za mladoletnike spozna, da mu je potreben.⁵⁷

5.1.3.2 Pomanjkljivosti instituta zagovornika

Pri institutu zagovornika iz 454. člena ZKP ugotavljam smiselno enake pomanjkljivosti kot pri institutu pooblaščenca iz tretjega odstavka 65. člena ZKP. Različen je le trenutek pridobitve, ki je pri pooblaščenca uvedba kazenskega postopka, pri zagovorniku pa začetek pripravljalnega postopka.

V primeru, ko je otrok v kazenskem postopku v vlogi obdolženca, ni predvideno, da bi se mu poleg odvetnika dodelil tudi zagovornik (v okviru projekta Zagovornik – glas otroka). Do sedaj so imeli pri Varuhu le en takšen primer.

⁵⁶ Filipčič K., 2015, str. 95.

⁵⁷ Določba 454. člena ZKP.

5.2 Zakon o pravnem postopku

5.2.1 Zakoniti zastopnik

5.2.1.1 Splošno

V ZPP je določeno, da je mladoletnik, ki ni pridobil popolne poslovne sposobnosti, pravdno sposoben v mejah, v katerih mu je priznana poslovna sposobnost.⁵⁸ Nadalje določa, da stranko, ki nima pravnih sposobnosti, zastopa njen zakoniti zastopnik.⁵⁹

Zakoniti zastopnik je določen z zakonom ali z aktom, ki ga izda organ, pristojen za socialne zadeve, na podlagi zakona. V primeru, kadar sodišče ugotovi, da zakoniti zastopnik osebe, ki je pod skrbništvom, ne kaže potrebne skrbnosti pri zastopanju, sporoči to organu, pristojnemu za socialne zadeve. Če bi zaradi opustitve zastopnika lahko nastala škoda za tistega, ki je pod skrbništvom, počaka sodišče s postopkom in predlaga, naj se določi drug zakoniti zastopnik.⁶⁰

5.2.2 Začasni zastopnik

5.2.2.1 Splošno

Sodišče dodeli toženi stranki začasnega zastopnika na predlog tožeče stranke, če bi redni postopek postavitve zakonitega zastopnika trajal predolgo, kar bi lahko imelo škodljive posledice za eno ali obe stranki. Začasnega zastopnika postavi sodišče izmed notarjev, odvetnikov ali drugih strokovno usposobljenih oseb.⁶¹

5.2.3 Posebni zastopnik

5.2.3.1 Splošno

V primerih, ko si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, postavi sodišče otroku posebnega zastopnika. Tako ravna sodišče tudi v drugih primerih, če po okoliščinah primera presodi, da je to potrebno zaradi varstva otrokovih koristi.⁶²

⁵⁸ Določba tretjega odstavka 77. člena ZPP.

⁵⁹ Določba 78. člena ZPP.

⁶⁰ Določba tretjega odstavka 79. člena ZPP.

⁶¹ Določba prvega odstavka 82. člena ZPP.

⁶² Določba četrtega odstavka 409. člena ZPP.

5.2.3.2 Pomanjkljivosti institutov zakonitega, začasnega in posebnega zastopnika

Podlaga za postavitve posebnega zastopnika obstaja že sedaj v generalni klavzuli za postavitve skrbnika za poseben primer, vendar je premalo zavezujoča (211. člen v zvezi z 212. členom ZZZDR). V zakon je treba zapisati otrokovo pravico do posebnega zastopnika v postopku odvzema otroka. Otrok posebnega zastopnika v postopku odvzema otroka nujno potrebuje, saj se v tem postopku znajde sam proti instituciji. Starši ga v postopku odvzema ne morejo zastopati, saj postopek poteka prav zato, ker starši za otroka ne skrbijo na ustrezen način.⁶³

Določba ZPP o postavitvi posebnega zastopnika je nekoliko preveč splošna, saj sodniku ne daje dovolj smernic za postavitve posebnega zastopnika, kadar si interesi staršev in njihovih otrok ne nasprotujejo (oziroma si ne nasprotujejo očitno). To lahko pripelje do tega, da sodnik v dvomu posebnega zastopnika raje ne postavi. Iz tega razloga bi bilo bolje, da bi zakon poleg generalne klavzule vseboval tudi tipične primere, v katerih bi bilo otroku treba postaviti posebnega zastopnika.⁶⁴

Pomanjkljivost institutov zastopnikov je, da opravljajo le posamezna procesna dejanja, otroku pa ne nudijo ustrezne psihične pomoči. Zastopnik predlaga izvedbo dokazov in postavitve ustreznih izvedencev. Predlaga tudi izvedbo ustreznih ukrepov za varstvo otrokovih koristi, na primer ureditev ali prepoved stikov, vendar praviloma takrat, ko je otrok že sposoben razumeti pomen in pravne posledice odločitve v postopku in lahko temu zastopniku izrazi svoje mnenje.⁶⁵

5.2.4 Zaupna oseba

5.2.4.1 Splošno

Po 410. členu ZPP mora sodišče, kadar odloča o vzgoji in varstvu otrok ter o stikih otrok s starši in drugimi osebami, otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka in druge okoliščine sodnik otroka povabi na neformalen

⁶³ Novak B., 2017, str. 254.

⁶⁴ Novak B., 2017, str. 305.

⁶⁵ Jenkole M., 2006, str. 71.

razgovor na sodišču ali zunaj sodišča s posredovanjem CSD⁶⁶ ali šolskega svetovalnega delavca. Ob razgovoru je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere. Ta oseba lahko otroku pomaga izraziti njegovo mnenje.⁶⁷ Otrokova zaupna oseba skrbi zlasti za uveljavitev aktivne vloge otroka v vseh postopkih, ki ga zadevajo.⁶⁸

5.2.4.2 Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe

CSD in predstavniki civilne družbe s področja zaščite otrok so MDDSZ obvestili, da pri izvajanju uporabe procesne pravice otrokove zaupne osebe nastajajo težave. Ponekod se je izkazalo, da zaupna oseba ni dosegla svojega namena in je ostala mrtva črka v zakonu, ponekod je bila ta pravica zlorabljena v korist odraslih, le v nekaj primerih pa je bila uporabljena kot zaščita otrokovih koristi.⁶⁹

ZPP v določbi 410. člena ne določa obvezne navzočnosti zaupne osebe na razgovoru z otrokom, zato prihaja v praksi do različnega razumevanja te določbe. ZPP tudi ne določa pogojev, kdo je lahko sploh zaupna oseba in kakšne so njene naloge in pristojnosti.⁷⁰

Ponuja se torej možnost dodelitve zaupne osebe otroka, ki nikakor ni dodelana in večinoma vnaša samo zmedo, saj naj bi opravljala nalogo posrednika le v postopku pred sodiščem. Ni jasno, ali lahko ta oseba nastopa tudi v drugih postopkih pred drugimi organi in kakšna je dejansko njena funkcija.⁷¹ Institut zagovorništva pa je tako v teoriji kot v praksi že precej dodelan. Namen zagovorništva je, da zagovornik otroka strokovno pomaga otroku tako, da otroku omogoči izraziti svoje stališče v postopkih, ki ga zadevajo ter to mnenje predstavi ustreznim organom. Strokovna pomoč obsega predvsem psihosocialno podporo otroku, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najprimernejše rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.⁷²

⁶⁶ Določbo o posredovanju CSD je treba razumeti tako, da lahko sodišče zaupa razgovor z otrokom za to usposobljenemu delavcu CSD. Vir: Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 133/2005 z dne 2.6.2005, na URL: <http://www.sodisce.si/vsrs/odlocitve/9641/> (29.11.2017).

⁶⁷ Določba 410. člena ZPP.

⁶⁸ Jenkole M., 2006, str. 41.

⁶⁹ Jenkole M., 2006, str. 42.

⁷⁰ Jenkole M., 2006, str. 43, 44.

⁷¹ Jenkole M., 2006, str. 48.

⁷² Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju Vlada RS), Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 2, na URL:

[http://www.vlada.si/delo_vlade/gradiva_v_obravnavi/gradivo_v_obravnavi/?tx_govpapers_pi1\[single\]=%2FMA](http://www.vlada.si/delo_vlade/gradiva_v_obravnavi/gradivo_v_obravnavi/?tx_govpapers_pi1[single]=%2FMA)

5.3 Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih

5.3.1 Zaupna oseba

5.3.1.1 Splošno

Sprememba ZZZDR iz leta 2004 upošteva določbo MEKUOP (točka a 5. člena), da je treba otroku v postopku omogočiti, da s pomočjo in posredovanjem osebe, ki jo sam izbere, ker ji zaupa, pojasni svoje stališče v konkretni zadevi. S tem se mu zagotavlja možnost, da je čim manj obremenjen s postopkom in da je njegovo mnenje ustrezno predstavljeno organu odločanja.⁷³

5.3.1.2 Pomanjkljivosti instituta zaupne osebe

ZZZDR zaupno osebo omenja zgolj kot posrednico pri izražanju otrokovega mnenja ter, enako kot v ZPP in ZKP, ne določa načina določitve zaupne osebe, niti ne opredeljuje jasno njenih nalog in pristojnosti.

5.3.2 Skrbnik

5.3.2.1 Splošno

Skrbnika se postavi tako mladoletnim kot drugim osebam. Namen skrbništva za mladoletne osebe je, da se s skrbjo za vzgojo in izobrazbo vsestransko razvije osebnost mladoletnih varovancev in da se varovanci usposobijo za samostojno življenje in delo.⁷⁴ S skrbništvom se zavarujejo tudi premoženjske in druge pravice in koristi oseb, ki so pod skrbništvom. Za skrbnika lahko CSD imenuje osebo z določenimi osebnimi lastnostmi in sposobnostmi, ki privoli, da bo skrbnik. Dolžnost skrbnika je prostovoljna in častna.⁷⁵ Pri imenovanju skrbnika upošteva CSD želje varovanca, če jih je zmožen izraziti, ter želje njegovih bližnjih sorodnikov, če je to v korist varovanca.⁷⁶ Skrbnik ne sme brez poprejšnje odobritve CSD storiti ničesar, kar bi presegalo okvire rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja.⁷⁷ Iz skrbnikovega poročila mora biti razvidna njegova skrb za osebo varovanca,

NDAT14%2FVLADNAGRADIVA.NSF%2F18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54%2F66efb265e96532cec125812400224bef%3FOpenDocument&cHash=d0cfafdb6f4f9f61e7cf406f05ff319d (6.6.2017).

⁷³ Jenkole M., 2006, str. 41, 42.

⁷⁴ Določba 178. člena ZZZDR.

⁷⁵ Določba 179. člena ZZZDR.

⁷⁶ Določba 183. člena ZZZDR.

⁷⁷ Določba tretjega odstavka 189. člena ZZZDR.

zlasti kar zadeva njegovo zdravje, vzgojo in izobraževanje, ter njegova skrb za vse drugo, kar je za varovanca potrebno.⁷⁸

5.3.3 Skrbnik za poseben primer

5.3.3.1 Splošno

V primeru kolizije interesov med otroki in starši, lahko CSD v skladu z določbami ZZZDR postavi skrbnika za poseben primer, ki se imenuje kolizijski skrbnik in je postavljen le za opravljanje natančno določenih opravil.⁷⁹

5.3.3.2 Pomanjkljivosti institutov skrbnika in kolizijskega skrbnika

Pristojnosti skrbnika in kolizijskega skrbnika so omejene na konkretne naloge in opravila, za katere je bil določen. Kolizijski skrbnik v postopkih odločanja o otroku skrbi zgolj za pravno zaščito otroka in ne za celostno zaščito, zlasti psihosocialno zaščito, otroka.⁸⁰

⁷⁸ Določba četrtega odstavka 194. člena ZZZDR.

⁷⁹ Določba 213. člena ZZZDR.

⁸⁰ Jenkole M., 2006, str. 48.

6 NAČINI PRIDOBITVE OTROKOVEGA MNENJA

Odbor ministrov Sveta Evrope v Smernicah za otrokom prijazno pravosodje (v nadaljevanju Smernice)⁸¹ opozarja, da je treba razgovor z otrokom, kolikor je to mogoče, opraviti s pomočjo usposobljenih strokovnjakov. Prizadevati si je treba, da se mnenje otroka pridobi v zanj najprimernejšem okolju in v najustreznejših pogojih. Razgovor je treba prilagoditi posebnemu položaju otroka, njegovemu razumevanju in sposobnosti komuniciranja. Pri tem je treba čim bolj omejiti število razgovorov, dolžino pa prilagoditi otrokovi starosti in pozornosti.

Sodišče je dolžno pridobiti mnenje otroka v vseh postopkih, ki ga zadevajo. Način pridobitve mnenja pa je različen. Uporabiti je treba načine, ki so otroku prijazni in delujejo nanj čim manj stresno, zato lahko sodišče otroka povabi na neformalen razgovor v stavbi sodišča ali zunaj nje s posredovanjem CSD ali šolskega svetovalnega delavca.⁸²

V Smernicah je ugotovljeno, da sodniki pogosto niso ustrezno usposobljeni za komunikacijo z otroki. Tudi po pregledu slovenske sodne prakse je mogoče zaslediti ugotovitev, da sodniki ne razpolagajo z dovolj dodatnega znanja za ustrezno komunikacijo z otrokom. V praksi zato sodišča le izjemoma sama opravijo razgovor z otrokom in izvedbo razgovora praviloma preložijo na usposobljenega delavca CSD.

Velikokrat sodišča v postopek, ki zadeva otroka, vključijo tudi izvedenca psihološke stroke s ciljem ugotoviti resnično željo in nagibe otroka. V tem primeru sodišče obravnava otrokovo mnenje v okviru ugotovitev in zaključkov izvedenca in tako izvedeniško mnenje nadomesti osebni pogovor otroka s sodnikom.⁸³

V skladu s Smernicami morajo biti postopki pridobivanja mnenja otrok spoštljivi in prijazni do otrok, strokovnjaki, ki so v neposrednem stiku z otroki, pa morajo biti ustrezno usposobljeni na področju komunikacijskih veščin in otroške psihologije.

⁸¹ Svet Evrope, Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/DOGODKI_-_razni/2016_2_18_-_Sodno_izvedenstvo/Smernice_Sveta_Evrope_za_otrokom_prijazno_pravosodje.pdf, str. 74-77(5.12.2017).

⁸² Določba 410. člena ZPP.

⁸³ Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 71/2007 z dne 12.7.2007, na URL: [http://www.sodnapraksa.si/?q=id:11023&database\[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=11023](http://www.sodnapraksa.si/?q=id:11023&database[SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=11023) (5.12.2017).

Zagovornik otroka v veliki meri izpolnjuje pogoje, navedene v Smernicah glede usposobljenosti komuniciranja z otrokom,⁸⁴ zato je lahko sodišču v veliko pomoč.

⁸⁴ Določba tretjega odstavka 25. b člena Zakona o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B), Uradni list RS, št. 54/2017 z dne 29.9.2017.

7 OD PROJEKTA DO FORMALNOPRAVNE UREDITVE ZAGOVORNIŠTVA

7.1 Začetek projekta

Primarno odgovornost za skrb otroka nosijo otrokovi starši. Kadar starši ne morejo ustrezno poskrbeti za zaščito otrokovih koristi, mora ustrezno ukrepati država in s svojimi ukrepi zavarovati otrokovo korist.⁸⁵ Pri tej zaščiti se pogosto pokaže potreba po osebi, ki je kompetentna, neodvisna in strokovno usposobljena za psihosocialno podporo otroku.⁸⁶

V septembru 2005 se je oblikovala skupina za izvedbo pilotnega projekta (v nadaljevanju SIPP), katere cilj je bil oblikovati pilotni projekt zagovorništva in njegova formalizacija.⁸⁷ Projekt je bil leta 2006 zasnovan pri Varuhu. SIPP je že leta 2006 pripravila predlog zakona o zagovorniku otroka in ga posredovala MDDSZ.⁸⁸

7.2 Nadaljevanje projekta

Pilotni projekt je pokazal, da lahko zagovornik bistveno spremeni postopek v prid otroka, katerega mnenje se upošteva.⁸⁹ Zagovorništvo je pričelo snovati otrokom prijazne postopke, v katerih sme otrok soodločati o zadevah. V njih so ustrezno varovane njegove pravice, upoštevajoč otrokovo sposobnost razumevanja.⁹⁰ Zagovornik ne določa koristi otroka, ampak zagotavlja, da dobi otrok informacije o postopkih in da lahko izrazi svoje želje.⁹¹ Strokovna pomoč zagovornika nudi predvsem psihosocialno podporo, iskanje najbolj primerne rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi odločanja.⁹²

V letih 2010 in 2011 so pri Varuhu čakali na sprejetje DZ, v katerega naj bi bil po zagotovitvi MDDSZ umeščen tudi institut zagovornika otrokovih pravic. Določba 182. člena DZ je sicer otroku prinesla pravico do zagovornika, vendar pa njegovo ureditev prelaga na poseben zakon. Pri Varuhu so se zato odločili, da bodo otrokovega zagovornika do sprejetja tega

⁸⁵ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 13, 14.

⁸⁶ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 17.

⁸⁷ Jenkole M., 2006, str. 12.

⁸⁸ Jenkole M., 2013, str. 30.

⁸⁹ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 17.

⁹⁰ Jenkole M., 2013, str. 30.

⁹¹ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 13.

⁹² Jenkole M., 2013, str. 31.

posebnega zakona zagotavljali s podaljšanjem projekta o zagovorništvu.⁹³ Sprejetje takega posebnega zakona je že februarja 2013 predlagala takratna varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek Travnik, vendar zakon ni bil sprejet.⁹⁴

7.3 Evalvacija pilotnega projekta

Od konca leta 2016 do začetka leta 2017 je potekala evalvacija pilotnega projekta Zagovornik – glas otroka. Evalvacija je preverila zlasti uresničitev ciljev in namenov projekta. V prvi fazi je bil opravljen pregled projekta z vidika njegove uspešnosti. Pri tem so bili upoštevani spletni odgovori zagovornikov, sodišč in CSD. Druga faza je temeljila na dodatnih analizah, kamor so bili vključeni še starši, supervizorji in predstavniki SIPP, in je poskušala odgovoriti na vprašanja, ki so ostala odprta v prvi fazi, kot tudi poglobiti ugotovitve prve faze.⁹⁵

7.3.1 Ugotovitve evalvacije

Cilj umestitve projekta zagovorništva še ni dosežen, saj ni formalnih temeljev. To pomanjkljivost je izpostavila tudi evalvacija, čeprav je zaznala tudi pomisleke o morebitni s tem povezani birokratizaciji in togosti zagovorništva.⁹⁶

7.4 Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic

Gradivo predloga zakona je bilo v pripravi od konca leta 2016 do septembra 2017. V naslednjem poglavju magistrske naloge povzemam komentar k predlogu zakona.

7.5 Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic

Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic je bil sprejet na seji Državnega zbora RS dne 20. septembra 2017. S tem je Slovenija naredila pomemben korak pri varovanju otrokovih pravic.⁹⁷

⁹³ Jenkole M., 2013, str. 17.

⁹⁴ Jenkole M., 2013, str. 3.

⁹⁵ Evalvacija projekta Zagovornik – glas otroka, str. 1, na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Evalvacija_2017/POVZETEK_Evalvacije_projekta_Zagovornik_glas_otroka.pdf (3.8.2017).

⁹⁶ Evalvacija projekta Zagovornik – glas otroka, str. 3.

⁹⁷ Jenkole M., 2013, str. 36.

8 PREDLOG ZAKONA O SPREMEMBI IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC

Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic je bil sprejet na seji Državnega zbora RS dne 20. septembra 2017. V nadaljevanju bom povzela komentar k predlogu tega zakona in sicer cilje, načela, pogloblitve in prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona.

8.1 Povzetek predloga zakona

Bistveno novost predstavlja formalizacija instituta zagovorništva otrok. Predlagano je, da na področju varstva otrokovih pravic poleg drugih nalog, določenih s tem zakonom, Varuh organizira in skrbi za zagovorništvo otrok v okviru notranje organizacijske enote. Zagovorništvo otrok bodo izvajali zagovorniki otrok v okviru mreže prostovoljcev, kar bo vsem otrokom zagotovilo enako dostopnost do zagovornika. Namen zagovorništva je, da zagovornik otroka strokovno pomaga otroku, da izrazi svoje mnenje v vseh postopkih, ki ga zadevajo, ter mnenje otroka posreduje pristojnim organom. Strokovna pomoč obsega predvsem psihosocialno podporo otroku, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najprimernejše rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.⁹⁸

8.2 Cilji, načela in pogloblitve rešitve predloga zakona

Rezultat projekta zagovorništva, ki se je v Sloveniji izvajal deset let, ni samo ugotovitev, da je nujno potrebna pravna ureditev tega instituta, temveč je bilo ugotovljeno tudi, da bi bilo naloge zagovorništva smotrno umestiti med naloge Varuha.

Institut zagovornika otroka zahteva interdisciplinarno organiziranost. Za zagotovitev ustrezne dostopnosti do zagovornika je treba organizirati mrežo prostovoljcev in jim zagotoviti denarna sredstva za delo in trajno izobraževanje. Zagovorništvo mora biti finančno samostojno.

Zakon mora natančno opredeliti kriterije za izbiro zagovornikov, dodatno izobraževanje in preizkus usposobljenosti, pristojnosti ter način postavitve zagovornika otroka, na primer s

⁹⁸ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 2.

soglasjem staršev, z odločbo CSD ali odločbo sodišča. Imenovanje zagovornika otroka bi lahko predlagal vsak, ki meni, da otrok potrebuje zagovornika. V primeru soglasja obeh staršev, bi zagovornika otroka postavil Varuh, sicer bi Varuh podal zgolj predlog za imenovanje določenega zagovornika, ki bi ga imenovalo sodišče oziroma CSD.⁹⁹

8.3 Prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona

V javni razpravi je bilo dvakrat izpostavljeno vprašanje okrepitve pristojnosti Varuha na način, da bi lahko izrekel zavezujoče ukrepe v upravnem postopku, ki bi jih morali državni organi upoštevati. Predloga ni bilo mogoče upoštevati, saj je cilj in namen institucije Varuha v vzpostavitvi dialoga med državnimi organi in Varuhom pri iskanju ustreznih rešitev.

V javni razpravi je bilo tudi predlagano, da bi se pristojnost Varuha za reševanje pobud razširila tudi na zasebni sektor. Posebej je bilo izpostavljeno preprečevanje nasilja v družini in uresničevanje otrokovih pravic. Naloga Varuha ni neposredno poseganje v takšna razmerja, saj je to predvsem vloga sodišč in CSD. Bo pa Varuh z dopolnitvami zakona dobil splošnejši mandat, da na primer ozavešča družbo o širših vprašanjih, kot je tudi preprečevanje nasilja v družini ali otrokove pravice.

V javni razpravi je bilo še predlagano, da bi bilo treba zagotoviti pluralno in neodvisno delovanje Varuha. Pri Varuhu menijo, da je to že zagotovljeno, saj so tako varuh kot tudi njegovi namestniki imenovani v Državnem zboru RS. Predlog zakona kljub temu še dodatno krepi vidik pluralnosti delovanja s tem, da ustanavlja Svet za človekove pravice, ki je posvetovalno telo Varuha in v katerega bodo na podlagi javnega razpisa vključeni tudi različni predstavniki civilne družbe.¹⁰⁰

Gradivo predloga zakona je bilo v pripravi od konca leta 2016 do septembra 2017. V tem času je bila njegova vsebina večkrat in obširno usklajevana in tudi dokončno usklajena z Varuhom.

V gradivu je deloma upoštevana splošna pripomba Upravnega sodišča Republike Slovenije, da predlog zakona, ki določa kot pogoj za zagovorništvo otroka "pet let delovnih izkušenj na področju dela z otroki oziroma na družinskem področju" omejuje tudi možnost celovitega kvalificiranega zastopanja otrok na vseh področjih oziroma v vseh življenjskih situacijah. Predlagano je, da bi moral otroka nujno zastopati tudi nekdo s pravno izobrazbo (in

⁹⁹ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 21-23.

¹⁰⁰ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 34, 35.

pravosodnim izpitom), da bodo tudi otrokove pravice in koristi varovane na primeren način, saj funkcija Varuha ni samo v tem, da omogoči otroku izraziti njegovo voljo. Na ta način bi bilo ob sodelovanju obeh "zagovornikov" zagotovljeno varovanje največje koristi otroka. V gradivu je upoštevano, da se kot varovalka v postopkih navede sklicevanje na največjo korist otroka, hkrati pa ni bil upoštevan predlog glede obveznega pravnega zastopanja otroka v vseh postopkih, saj Zakon o varuhu človekovih pravic ni ustrezen področni zakon za urejanje te tematike, hkrati pa tudi to ni namen zagovorništva otrok, ki ga bo po tem zakonu organiziral Varuh preko mreže prostovoljcev.

Upoštevana je pripomba Informacijskega pooblaščenca Republike Slovenije glede zaupnosti postopka pred zagovornikom otroka, kot tudi upoštevanje koristi otroka v primerih, ko bi te bile ogrožene s strani njegovih staršev, skrbnikov ali zakonitih zastopnikov. V Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic je bil dodan nov člen (sedaj 25.c člen), ki določa, da je odnos med zagovornikom otroka in otrokom zaupen, varovanje zaupnosti izjave, kjer je takšna želja otroka oziroma je to potrebno, ter upoštevanje največje koristi otroka v vseh postopkih, kar sicer že izhaja tudi neposredno iz KOP.¹⁰¹

¹⁰¹ Vlada RS, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, str. 6–8.

9 INTERVJU

V času pisanja magistrske naloge sem imela določene pomisleke glede umestitve zagovorništva v zakonodajo in vprašanja glede dosedanjega izvajanja projekta Zagovornik – glas otroka. Za ta namen sem opravila intervju z gospo Jasno Vunduk, zaposleno pri Varuhu človekovih pravic, ki je hkrati tudi strokovna vodja projekta Zagovornik – glas otroka in sodeluje pri projektu že od začetka. Intervju sem opravila septembra 2017, v času, ko je bil zakon še v fazi predloga.

Septembra 2005 se je oblikovala iniciativna delovna skupina. Takrat ste že imeli pred seboj cilj, da se zagovorništvo umesti v zakonodajo. Zakaj je bilo potrebnih dvanajst let, kje so bile največje ovire?

Začetki zagovorništva segajo res v leto 2005, ampak takrat se je rodila šele ideja, ki se je zares začela uresničevati leta 2007, tako da raje govorimo o desetletju projekta, kar je seveda ravno tako ogromno.

Verjamem, da zgodovino poteka projekta poznate, zato o vseh ovirah ne bi govorila, verjetno pa je bilo desetletje do zakona potrebno zaradi različnih dejavnikov – tako političnih razmer ali volje kot socialno ekonomskega stanja v državi, ki ni bilo naklonjeno novim institutom in vlaganju denarja v nove zadeve. Ampak se ne bi želeli več ozirati nazaj, saj je pred nami še veliko dela, izzivov in veliko število otrok, ki bodo potrebovali zagovornika. Veseli smo, da bo naslednja generacija (veliko sodelavcev se je v času trajanja projekta upokojilo, nekateri so obupali in odstopili) lahko uresničila cilje, ki so si jih zadale tri modre gospe, idejne vodje zagovorništva v Sloveniji.

Projekt se pri Varuhu izvaja že od leta 2006. Ste skozi prakso opažali kakšne pomanjkljivosti in se je morda koncept skozi leta spreminjal?

Seveda, koncept se je spreminjal in se bo verjetno še spreminjal. Pilot je bil potreben ravno zato, da so se v praksi preverila opažanja, ki so jih imeli strokovni delavci pri Varuhu, na CSD, policiji in v tožilstvu. Namreč, da so otroci pogosto sami, da jih nihče ne vpraša za mnenje, čeprav ga imajo. Otroci so bili in so še (upam, da vedno manj) spregledani tako v družini kot postopkih pred državnimi organi. Odrasli imajo vse možnosti, da si najdejo

pomoč, laično ali strokovno, da jih nekdo zastopa, govori v njihovem imenu, otrok pa nihče nič ne vpraša, čeprav vemo, da je vsak zase najboljši ekspert iz izkušenj.

Zakon, ki bo urejal zagovorništvo, je že v sklepni fazi sprejemanja in zdaj lahko rečemo, da imamo koncept, ki dokaj natančno določa proces zagovorništva, od prejema pobude pri Varuhu do zaključka zagovorništva, pa vendar je zagovorništvo živa stvar in prepričana sem, da se bomo iz primerov, ki še pridejo, veliko naučili, tako kot smo se na dosedanjih primerih.

Koncept je bil torej na začetku zgolj delček tega, kar imamo danes. Od vseh stvari bi omenila le sodelovanje s sodišči, ki je verjetno eden največjih uspehov v projektu. Z nekaterimi sodišči je sodelovanje namreč postalo že zelo utečeno, kar nas zelo veseli. Veliko izzivov pa nas še čaka zato, ker so razlike v sodelovanju s sodišči tako velike. Opogumlja nas dejstvo, da če je mogoče na enem sodišču vzpostaviti sodelovanje, ga je verjetno mogoče tudi na drugih.

Obstaja že kar nekaj institutov za uveljavljanje otrokovih koristi. Nekatere osebe skrbijo za procesne pravice otroka, druge pa za psihološko oporo in seznanitev otroka s postopkom. Zagovornik otrokovih pravic sodi v drugo skupino, je torej institut, ki pomaga otroku izraziti njegovo mnenje in tako poskrbi, da je otrok slišan. Kaj se bo zgodilo v primeru, če bo več takih oseb vključenih v postopek, ki bo zadeval otroka in se bodo pojavile kolizije?

Na morebitne proceduralne dileme težko odgovarjam, ker nisem pravnica. Do zdaj do takšnih kolizij še ni prišlo. Kar se tiče več oseb, ki so vključene v pomoč otroku, menim, da preveč strokovnjakov lahko otroku tudi škoduje, zato otroku zagovornika ne postavimo, če je na primer v postopku imenovan že izvedenec, je otrok vključen v svetovanje ali ima prostovoljca. Vloga vsakega od naštetih je seveda različna in se razlikuje od zagovornika, ampak vseeno zagovornik otroka ne sme dodatno obremeniti in povečati njegove stiske, namesto da se ta zmanjša.

Katere so bile do sedaj največje ovire pri izvajanju zagovorništva? Bodo z umestitvijo zagovorništva v zakonodajo odpravljene?

Ovir pri izvajanju zagovorništva je bilo veliko in so še. Ne bi bila iskrena, če bi rekla, da jih ni, niti ne bi bila realna, če bi menila, da bodo z umestitvijo zagovorništva v zakonodajo vse izginile.

Kot sem že omenila, so razlike v načinu in obsegu sodelovanja z institucijami, na primer CSD in sodišči, in tukaj so še veliki izzivi. Prav tako, če se vrnem na začetek, je pogosto še vedno napačno razumevanje, kaj zagovorništvo sploh je. Ljudje si ga razlagajo različno, vsak izhaja iz svoje težave, svojih potreb in pričakovanj, zato je še vedno visok odstotek pobud, ki jih pri Varuhu zavrnemo, ker je na primer otrok premajhen, ker zagovornik ni terapevt, ki bi ga otrok potreboval, ker zagovorništvo ne more biti dolgoročni spremljevalec ali celo zasliševalec otroka. To je le nekaj primerov, v katerih zagovornika ne postavimo. Nepoznavanje in nerazumevanje koncepta zagovorništva, ki se je oblikoval s projektom Zagovornik – glas otroka, je pokazala tudi evalvacija ob koncu projekta, tako da vemo, da je tukaj še veliko priložnosti, da bo zagovorništvo zaživelo po vsej državi in se bodo zmanjšale razlike med posameznimi območji, saj so sedaj zelo velike.

Omenila pa bi še eno težavo, to je sodelovanje s starši. Največ otrok še vedno dobi zagovornika na podlagi soglasja obeh staršev, kar je zelo dobra podlaga za izvajanje zagovorništva. Težava nastopi, kadar je to soglasje s »figo v žepu«, saj nekaterih staršev v resnici ne zanima, kaj otrok meni, kaj čuti, kako razmišlja in kaj si želi. Tako da so tudi tukaj še izzivi v smislu ozaveščanja staršev, kaj lahko z zagovorništvom pridobijo in kaj pomeni, kakšno odgovornost morajo sprejeti, če podajo soglasje zanj. Imamo pa tudi veliko primerov dobre prakse, ko starši razumejo in so pripravljeni slišati svojega otroka ter tudi v največji možni meri upoštevati njegovo mnenje.

V kolikšni meri so do sedaj sodniki upoštevali zagovornikovo izjavo? Če je bilo več oseb vključenih v postopek (na primer CSD, starši, otrok, izvedenec, pooblaščenec) in so bile izjave, kaj je v korist otroka, različne, kako so sodniki odločili, kaj je običajno pretehtalo?

Zelo dobro vprašanje, saj mi daje priložnost pojasniti več stvari. Prva je ta, da zagovornik ne presoja, kaj je v korist otroka. Do tega se ne opredeljuje in s tem smo imeli v času projekta kar nekaj težav. O koristi otroka odloča sodišče, na podlagi vsega, kar zbere – mnenje CSD, mnenje izvedenca, drugih služb in lahko tudi mnenja otroka. Zagovornik na sodišče pošlje ali tam osebno prebere oziroma predstavi mnenje otroka. Sodniku lahko pomaga pri razumevanju tega, kar je otrok zapisal v končni izjavi, vendar lahko pove le tisto, kar otrok dovoli, da se pove na sodišču.

Odločitve sodišč so zelo različne. Sodišča, ki že dlje časa sodelujejo z zagovorniki, jih povabijo na obravnave, dajejo mnenju otroka večjo težo kot tista, ki se na primer z mnenjem otroka, ki je nastalo v procesu zagovorništva, niti ne želijo seznaniti.

Poudarila pa bi še to, da otroke v zagovorništvu seznanimo z delom sodišč in jim tudi pojasnimo, zakaj sodišče ali starši želijo slišati njegovo mnenje, zakaj je to dobro, hkrati pa pojasnimo, da ne moremo vplivati na to, ali bo mnenje tudi upoštevano.

Seveda pa želja otroka ni vedno enaka koristi otroka. Sodišče lahko zaradi drugih okoliščin odloči tudi drugače, kot si otrok želi.

10 ZAKLJUČEK

Vsi organi, ki odločajo v postopkih, ki zadevajo tudi otroke, so dolžni pridobiti mnenje razsodnega otroka in ga upoštevati, v kolikor je to v otrokovo korist. Osebe, ki odločajo v konkretnih postopkih, morajo pri pridobitvi mnenja otroka upoštevati otrokov poseben položaj. Naloga je lahko težavna, zato je v veliko pomoč organu, ki odloča o koristi otroka, zagovornik, ki je strokovno usposobljen in ki skrbi, da je otrok glede na njegovo starost in zrelost ustrezno seznanjen s konkretnim postopkom in vsemi pomembnimi informacijami. Otroku pomaga razložiti, kakšna je njegova vloga v postopku, mu omogoči, da izrazi svoja stališča, mnenje in želje ter to posreduje pristojnemu organu. Institut zagovorništva otrok je zapolnil praznino, ki je ni bilo mogoče nadomestiti z nobenim drugim institutom.

V magistrski nalogi sem izkazala tako teoretsko kot praktično nujnost za formalnopravno ureditev in umestitev zagovorništva v zakonodajo iz naslednjih razlogov. Le formalnopravna ureditev lahko zagotavlja trajnost tovrstne, nujno potrebne in z Ustavo ter KOP zapovedane storitve ter njeno finančno avtonomnost. Le na podlagi formalnopravne ureditve se lahko krepi odgovornost in pomen strokovnega usposabljanja izvajalcev storitve.

Pojmu otrok je namenjena posebna pozornost, saj otrok po Ustavi uživa posebno varstvo in skrb. Tega posebnega varstva in skrbi mora biti otrok deležen na vseh področjih, tudi v družinskem pravu. Starši, druge osebe, državni organi in nosilci javnih pooblastil morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za njegovo korist. Otrokova korist pa je pravni pojem, ki ga je treba v vsakem primeru posebej napolniti z vsebino ob upoštevanju vseh okoliščin konkretnega primera.

Zahteva zakonodajalca, da je treba pri določanju vsebine otrokove koristi upoštevati tudi otrokovo voljo, terja, da otroku omogočimo izraziti njegovo mnenje in mu s tem zagotovimo možnost soodločati o vprašanjih, ki ga zadevajo. Umestitev zagovornika v zakonodajo je bil pomemben korak, saj le formalnopravna ureditev pomeni tudi družbeno priznanje otroka kot subjekta in dokazuje stopnjo družbene zavesti o pomenu otroka, njegovih pravic in dostojanstva.

VIRI

11 LITERATURA

1. Filipčič, Katja, Vloga kaznovalnega prava pri obravnavanju nasilja v družini kot družbenega pojava, Javna uprava, št. 2-3, 2015, str. 515–527;
2. Jenkole, Martina, Posebno poročilo o projektu Zagovornik – glas otroka, Varuh človekovih pravic RS, Ljubljana, 2013;
3. Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2009, Varuh človekovih pravic RS, Ljubljana, 2010;
4. Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2012, Varuh človekovih pravic RS, Ljubljana, 2013;
5. Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2014, Varuh človekovih pravic RS, Ljubljana, 2015;
6. Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2015, Varuh človekovih pravic RS, Ljubljana, 2016;
7. Novak, Barbara, Družinsko pravo, 2. spremenjena in dopolnjena izdaja, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 2017.

12 SODNA PRAKSA

1. Sodba Vrhovnega sodišča RS, št. II Ips 71/2007 z dne 12.7.2007, na URL:
[http://www.sodnapraksa.si/?q=id:11023&database\[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&database\[VDSS\]=VDSS&database\[UPRS\]=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=11023](http://www.sodnapraksa.si/?q=id:11023&database[SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&database[VDSS]=VDSS&database[UPRS]=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=11023) (5.12.2017);
2. Strokovni članek Vrhovnega sodišča RS z dne 23.12.2013, na URL:
<http://www.sodnapraksa.si/?q=id:26615&database%5BSOSC%5D=SOSC&database%5BSOPM> (30.11.2017);
3. Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 553/2013 z dne 6.3.2013, na URL:
[http://www.sodnapraksa.si/?q=mnenje%20otroka%20&database\[IESP\]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113054677](http://www.sodnapraksa.si/?q=mnenje%20otroka%20&database[IESP]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113054677) (25.10.2017);
4. Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, št. II Cp 1765/2015 z dne 7.10.2015, na URL:
http://sodnapraksa.si/?_submit=i%C5%A1%C4%8Di&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BSOVS%5D=SOVS&q=II%20Cp%203402/2011&showType=table&rowsPerPage=20&page=206&id=2015081111388063 (25.10.2017);
5. Sklep Višjega sodišča v Ljubljani, št. IV Cp 4320/2007 z dne 21.11.2007, na URL:
http://www.sodnapraksa.si/?q=id:40692&database%5BSOVS%5D=SOVS&database%5BIESP%5D=IESP&database%5BVDSS%5D=VDSS&database%5BUPRS%5D=UPRS&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&id=40692 (24.10.2017).

6. %5D=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&page=0&rowsPerPage=20&moreLikeThis=1&i d=art_44243 (30.11.2017).

13 PRAVNI PREDPISI

1. Direktiva 2012/29EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, na URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/sl/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029> (24.10.2017);
2. Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 47/13;
3. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP), Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 15/1990; Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/1992, Mednarodne pogodbe, št. 9/1992;
4. Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP), Uradni list RS, št. 86/1999, Mednarodne pogodbe, št. 26/1999;
5. Družinski zakonik (DZ), Uradni list RS, št. 15/2017;
6. Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B), Uradni list RS, št. 54/17;
7. Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uradni list RS, št. 32/12, 47/13, 87/14;
8. Zakon o pravdnem postopku (ZPP), Uradni list RS, št. 73/07, 45/08, 45/08, 111/08, 57/09, 12/10, 50/10, 107/10, 75/12, 40/13, 92/13, 10/14, 48/15, 6/17;
9. Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZZDR), Uradni list SRS, št. 15/1976, 30/1986, 1/1989, 14/1989, Uradni list RS, št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 60/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 42/2003, 16/2004, 101/2007, 90/2011, 84/2012, 82/2015, 15/2017.

14 SPLETNI VIRI

1. Evalvacija projekta Zagovornik – glas otroka, na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Evalvacija_2017/POVZETEK_Evalvacije_projekta_Zagovornik_glas_otroka.pdf (3.8.2017);
2. Kodeks etičnih načel za zagovornika otroka, na URL: <http://www.pravice-otrok.si/index.php?id=244> (23.10.2017);
3. Priporočilo k Posebnemu poročilu Varuha človekovih pravic Zagovornik – glas otroka, Uradni list RS, št. 46/13 z dne 29.5.2013, na URL: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201346&stevilka=1757> (23.10.2017);
4. [Http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/sporocilo_za_javnost_o_sklepih_ki_jih_je_vlada_rs_sprejela_na_37_seji_18_septembra_2003_2_del/](http://www.vlada.si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/sporocilo_za_javnost/article/sporocilo_za_javnost_o_sklepih_ki_jih_je_vlada_rs_sprejela_na_37_seji_18_septembra_2003_2_del/) (2.11.2017);

5. Svet Evrope, Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, na URL: http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/DOGODKI_-_razni/2016_2_18_-_Sodno_izvedenstvo/Smernice_Sveta_Evrope_za_otrokom_prijazno_pravosodje.pdf, (5.12.2017);
6. Vlada Republike Slovenije, Predlog Družinskega zakonika z dne 31.5.2016, na URL: http://www.iusinfo.si/download/razno/Druzinski_zakonik-__JR__31._5._2016.pdf (30.11.2017);
7. Vlada Republike Slovenije, Predlog zakona o spremembi in dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic, na URL: [http://www.vlada.si/delo_vlade/gradiva_v_obravnavi/gradivo_v_obravnavi/?tx_govpapers_pi1\[single\]=%2FMANDAT14%2FVLADNAGRADIVA.NSF%2F18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54%2F66efb265e96532cec125812400224bef%3FOpenDocument&cHash=d0cfafdb6f4f9f61e7cf406f05ff319d](http://www.vlada.si/delo_vlade/gradiva_v_obravnavi/gradivo_v_obravnavi/?tx_govpapers_pi1[single]=%2FMANDAT14%2FVLADNAGRADIVA.NSF%2F18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54%2F66efb265e96532cec125812400224bef%3FOpenDocument&cHash=d0cfafdb6f4f9f61e7cf406f05ff319d) (6.6.2017).

Priloga: ZAKON O DOPOLNITVAH ZAKONA O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC (ZVarCP-B)

Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B)¹⁰² je bil sprejet 20. septembra 2017. Prilagam del zakona, ki zadeva zagovorništvo otrok.

2. člen

Za 25. členom se doda novo poglavje z naslovom III.a ZAGOVORNIŠTVO OTROK in novi 25.a, 25.b, 25.c, 25.č in 25.d členi, ki se glasijo:

25.a člen

(1) Na področju varstva otrokovih pravic poleg drugih nalog, določenih s tem zakonom, varuh organizira in skrbi za zagovorništvo otrok v okviru notranje organizacijske enote. Zagovorništvo otrok izvajajo zagovorniki otrok (v nadaljnjem besedilu: zagovorniki) v okviru mreži prostovoljcev, ki zagotavlja vsem otrokom enako dostopnost do zagovornika.

(2) Namen zagovorništva je, da zagovornik nudi strokovno pomoč otroku, da izrazi svoje mnenje v vseh postopkih in zadevah, v katerih je udeležen, ter mnenje otroka posreduje pristojnim organom in institucijam, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih. Zagovornik ni njegov zakoniti zastopnik. Strokovna pomoč vključuje psihosocialno podporo otroku, pogovore o njegovih željah, počutju in mnenju, seznanjanje otroka s postopki in dejavnostmi na njemu primeren način, iskanje najbolj primerne rešitve skupaj z otrokom ter spremljanje otroka pred organi in institucijami, ki odločajo o njegovih pravicah in koristih.

(3) Pobudo za imenovanje zagovornika lahko poda vsakdo, ki meni, da otrok ne more uresničiti pravice, da izrazi svoje mnenje. Če varuh oceni, da je pobuda utemeljena, pridobi soglasje obeh staršev ali zakonitih zastopnikov in določi zagovornika s seznama zagovornikov. Ni potrebna privolitev tistega od staršev, ki mu je bila odvzeta starševska skrb ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje. Soglasje staršev ali zakonitih zastopnikov ni potrebno, če z imenovanjem zagovornika soglašata otrok, ki je že dopolnil 15 let. Če soglasja staršev ali zakonitih zastopnikov glede imenovanja zagovornika ni ali če je naknadno umaknjeno, varuh pošlje predlog za imenovanje zagovornika pristojnemu centru za socialno delo ali sodišču, ki ga imenuje s seznama zagovornikov, če oceni, da je to v postopku pred centrom za socialno delo ali sodiščem v korist otroka.

(4) Uresničevanje zagovorništva otrok spremlja strokovni svet, ki ga varuh imenuje izmed zagovornikov in strokovnjakov s področja dela z otroki. Strokovni svet vodi namestnik varuha, pristojen za varstvo otrokovih pravic.

¹⁰² Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (ZVarCP-B), Uradni list RS, št. 54/17.

(5) Člani strokovnega sveta opravljajo svoje delo častno in samostojno. Člani strokovnega sveta imajo pravico do povrnitve stroškov za prihod na sejo sveta. Stroški se krijejo iz proračunske postavke varuha.

(6) Način izvajanja zagovorništva otrok, njegovo organiziranost in postopek vključitve otroka v zagovorništvo, naloge strokovnega sveta, njegovo sestavo in način dela podrobneje določi varuh s splošnim aktom, ki se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

25.b člen

(1) Varuh objavi javni poziv za kandidate za zagovornike na svoji spletni strani ali na drug primeren način.

(2) Varuh lahko na seznam zagovornikov uvrsti osebo, ki izpolnjuje te pogoje:

– je državljan Republike Slovenije,

– je poslovno sposobna,

– ji ni odvzeta starševska skrb,

– ni bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja,

– zoper njo ni bila vložena pravnomočna obtožnica zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti,

– ima končano najmanj višješolsko izobrazbo,

– ima najmanj pet let delovnih izkušenj na področju dela z otroki oziroma na družinskem področju,

– je kot kandidat za zagovornika opravila usposabljanje in preizkus znanja za zagovornika po programu in postopku, ki ga določi varuh na predlog strokovnega sveta,

– je zaupanja vredna oseba,

– je pripravljena redno sodelovati z varuhom ter se udeleževati izpopolnjevanja in usposabljanja, ki ga ta organizira,

– ni drugih zadržkov, ki bi vzbujali dvom, da bo delovala v največjo korist otrok.

(3) Varuh zagotavlja redno strokovno izpopolnjevanje in usposabljanje zagovornikov.

(4) Varuh zagovorniku, ki ga uvrsti na seznam, izda izkaznico, s katero se zagovornik izkazuje pri izvajanju svojih nalog.

(5) Delo zagovornika je prostovoljno in častno, pripada pa mu nagrada, ki jo s splošnim aktom določi varuh, ter povrnitev potnih stroškov v višini, kot velja za javne uslužbence.

(6) Zagovornika varuh izbriše s seznama, če:

- sam tako zahteva,
- ne izpolnjuje več pogojev,
- neredno ali nevestno opravlja svoje naloge,
- se ne udeleži obveznih oblik strokovnega izpopolnjevanja in usposabljanja, ki jih določi varuh.

(7) Varuh lahko za odločanje o izbrisu s seznama zagovornikov pridobi ustrezne osebne podatke brezplačno iz zbirk osebnih podatkov državnih organov.

25.c člen

(1) Otrok ima pravico do zagovornika, ki ima pri opravljanju svojega dela pravico do stikov z otrokom. Starši in druge osebe imajo dolžnost, da otroku omogočijo stike z zagovornikom.

(2) Varuh omogoča staršem ali zakonitim zastopnikom otroka, ki mu je postavljen zagovornik, da se podrobneje seznanijo z namenom in cilji zagovorništva otrok.

(3) Zagovornik mora varovati kot tajnost, kar mu je zaupal otrok. Pri posredovanju otrokovega mnenja zagovornik upošteva otrokovo voljo. Zagovornik posreduje centru za socialno delo ali sodišču izjavo otroka in svoje poročilo, razen če otrok temu nasprotuje.

(4) Zagovornik sme kot priča odreči pričanje o dejstvih, za katera je izvedel od otroka pri opravljanju dejavnosti zagovornika in glede katerih otrok nasprotuje njihovemu posredovanju.

25.č člen

(1) Izjava otroka, pridobljena s pomočjo zagovornika, se lahko uporabi v vsakem postopku, v katerem se odloča o otrokovih pravicah in koristih.

(2) Organ, ki odloča o otrokovih pravicah ali koristih, mora v svoji odločitvi posebej utemeljiti, kako je upošteval otrokovo izjavo in deloval v njegovo največjo korist.

25.d člen

(1) Z namenom izbire zagovornika v posamezni zadevi varuh vzpostavi, vodi, upravlja in vzdržuje seznam zagovornikov, ki je javno objavljen.

(2) Seznam vsebuje te podatke: ime in priimek zagovornika, EMŠO, stalno ali začasno prebivališče, vrsto in stopnjo izobrazbe ter datum uvrstitve na seznam.

(3) Z namenom statističnega spremljanja varuh vzpostavi, vodi, upravlja in vzdržuje evidenco obravnavanih zadev, ki vsebuje te podatke:

- status pobudnika (npr. otrok, mati, oče, center za socialno delo, sodišče),
- datum pobude,

- kraj pobudnika oziroma območje,
- opis zadeve,
- ime, spol in starost otroka,
- ime in priimek zagovornika,
- ime in priimek območnega koordinatorja,
- datum imenovanja zagovornika,
- način imenovanja zagovornika,
- datum zaključnega srečanja.«

Spodaj podpisani/-a študent/-ka **Maša Kranjc**, z vpisno številko **20150578**, avtor/-ica pisnega zaključnega dela študija z naslovom: **Umestitev zagovornika otrokovih pravic v zakonodajo**,

IZJAVLJAM,

- 1.* a) da je pisno zaključno delo študija rezultat mojega samostojnega dela;
- b) da je pisno zaključno delo študija rezultat lastnega dela več kandidatov in izpolnjuje pogoje, ki jih Statut UL določa za skupna zaključna dela študija ter je v zahtevanem deležu rezultat mojega samostojnega dela;
2. da je tiskana oblika pisnega zaključnega dela študija istovetna elektronski obliki pisnega zaključnega dela študija;
3. da sem pridobil/-a vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v pisnem zaključnem delu študija in jih v pisnem zaključnem delu študija jasno označil/-a;
4. da sem pri pripravi pisnega zaključnega dela študija ravnal/-a v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil/-a soglasje etične komisije;
5. soglašam, da se elektronska oblika pisnega zaključnega dela študija uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
6. da na UL neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja pisnega zaključnega dela študija na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija UL;
7. da dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v pisnem zaključnem delu študija in tej izjavi, skupaj z objavo pisnega zaključnega dela študija;
8. [za zaključna dela na 3. stopnji študija, sestavljena iz člankov] da sem od založnikov, na katere sem predhodno izključno prenesel/-la materialne avtorske pravice na člankih, pridobil/-a potrebna soglasja za vključitev člankov v tiskano in elektronsko obliko disertacije. Soglasja UL omogočajo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno hranjenje avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranje ter dajanje disertacije na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija UL;
9. da dovoljujem uporabo mojega rojstnega datuma v zapisu COBISS.

V Ljubljani,

Podpis študenta/-ke: